

Zpráva z pracovního pobytu v Archivu Univerzity Komenského v Bratislavě (16. 2.–21. 2. 2020)

Zájem o současné dění nejen v českých vysokoškolských archivech¹ nás přivedl v únoru roku 2020 za podpory z programu Erasmus+² k pracovnímu pobytu ve slovenské metropoli. V rámci této stáže jsme navštívili Archiv Univerzity Komenského³ v Bratislavě (dále jen AUKom),⁴ šlo tak do jisté míry o putování z pražské UK do bratislavské UK. Primárním cílem pobytu v AUKom bylo poznání konkrétního slovenského vysokoškolského pracoviště. Sekundárním cílem byla možnost porovnat aktuální dění v oblasti archivní a předarchivní péče⁵ v domovském pracovišti v Ústavu dějin Univerzity Karlovy a archivu Univerzity Karlovy v Praze (dále jen ÚDAUK)⁶ s děním v AUKom, a to za účelem získání vzájemné inspirace a podnětů.

Univerzita Komenského v Bratislavě a její specializovaný archiv

Zatímco v České republice je aktuálně 11 akreditovaných vysokoškolských archivů,⁷ na území Slovenska existují jen tři specializované vysokoškolské archivy, všechny se vztahují

¹ Např. na 6. archivním kolokviu zástupců českých vysokoškolských archivů konaném na VŠB-TU Ostrava 6.–7. 2. 2020 byla 6. 2. 2020 ustanovena *Odborná skupina vysokoškolských a vědeckých archivů* při České archivní společnosti. Platformu potvrdil výbor České archivní společnosti na zasedání 9. 3. 2020 v Brně. <<http://cesarch.cz/aktuality/zapis-c-22-z-radne-schuze-vyboru-ceske-archivni-spolecnosti-konane-dne-9-brezna-2020-v-moravskem-zemskem-archivu-v-brne/>> (cit. 10. 7. 2020).

² Erasmus+ byl vzdělávací program Evropské unie na období 2014–2020, který podporoval spolupráci a mobilitu ve všech sférách vzdělávání, v odborné přípravě a v oblasti sportu, mládeže a neformálního vzdělávání. <<https://www.naerasmusplus.cz/cz/o-programu/>> (cit. 10. 7. 2020).

³ Pobyt zajišťovala vedoucí archivu Mgr. Mária Grófová spolu s dvěma dalšími pracovníky doc. RNDr. Pavlem Šiřou, CSc. a Mgr. Janou Macounovou. Všem děkujeme za jejich ochotu a vstřícnost.

⁴ Vzhledem k badatelským zájmům Marka Brčáka jsme navštívili i další paměťové instituce: Státní archiv v Bratislavě, kde jsme učinili rešerše ve fondu Kapucínů Bratislava, a Kapucínskou provinční knihovnu slovenské provincie v Pezinku, kde jsme studovali rukopisy: *Catalogus Omnium PP. Et FF. Ordinis Minorum Capucinatorum ab Origine Provinciae Austriaco Hungariae Complectens* (bez signatury); *Archivium summarium seu Acta memorabilia Familiae Baziniensis Patrum Capucinatorum ex omnibus dispersis scriptis ab anno MDCLXXIV in unum congesta et conscripta per Patrem Severum Modrensem Capucinorum annis 1746 et 1747 usque ad annum MDCCXXV/VII* (bez signatury). V této souvislosti děkujeme za vstřícnost a milé přijetí v Pezinku doc. Mgr. Ladislavu Tkáčikovi, Ph.D., OFMCap.

⁵ Podrobněji k problematice viz Petr CAITHAML – Marek ĎURČANSKÝ, *Předarchivní péče v Archivu Univerzity Karlovy v minulosti a současnosti*, *Paginae historiae* 20/2, 2012, s. 194–207.

⁶ K historii a činnosti ÚDAUK blíže Petr CAITHAML – Marek ĎURČANSKÝ, *Ústav dějin a archiv Univerzity Karlovy*, *Západočeské archivy* 7, 2016, s. 15–22.

⁷ Na základě § 80 zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů (ve znění účinném od 24. 4. 2019) mají své akreditované specializované archivy tyto univerzity: Akademie výtvarných umění v Praze, České vysoké učení technické v Praze; Masarykova univerzita, Mendlova univerzita v Brně, Slezská univerzita v Opavě, Univerzita Hradec Králové, Univerzita Karlova, Univerzita Palackého v Olomouci, Veterinární a farmaceutická univerzita Brno, Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Vysoké učení technické v Brně. Akreditačním řízením prochází v současné době Ostravská univerzita. <<http://cesarch.cz/archivnictvi/adresar-archivu/specializovane-archivy/>> (cit. 10. 7. 2020). K českým univerzitním archivům

k bratislavským univerzitám.⁸ Vedoucí AUKom je od 1. 3. 2018 Mgr. Mária Grófová, která byla v minulosti mj. členkou výboru i předsedkyní *Spoločnosti slovenských archivárov*.

Univerzitu Komenského jsme navštívili jen několik měsíců poté, co si připomněla 100leté výročí vzniku, na připomínkových událostech se do značné míry podílel i AUKom.⁹ Univerzita byla založena zákonem č. 375/1919 Sbírky zákonů a nařízení, který dne 27. 6. 1919 přijalo Národní shromáždění republiky Československé. Nejednalo se však o první univerzitu v Bratislavě, Komenského univerzita totiž při svém vzniku převzala i část inventáře a učeben zrušené Maďarské královské Alžbětiny univerzity, která se přestěhovala do Budapešti a následně do Péce, kde působí dodnes. Ta byla založena v roce 1912, přednášet se na ní začalo od roku 1914.¹⁰ Nejstarší univerzitou v Bratislavě však byla *Universitas Istropolitana*¹¹ (1465–cca 1491) založená uherským a chorvatským králem Matyášem Korvínem. Její existenci v bratislavském Starém Městě ve Ventúrske ulici číslo 3 připomíná pamětní deska. Dnes má Univerzita Komenského 13 fakult, na nichž studuje přibližně 27 000 studentů.¹² Je zhruba o polovinu menší dle počtu studentů než Univerzita Karlova.

AUKom spravuje z drtivé většiny dokumenty z období od vzniku univerzity do dnešní doby. V jeho fondech lze nalézt i dokumenty, které se nevážou k mateřské univerzitě, například zmiňme, že ve *Zbierke historických diplomov* je uložený vzácný originál diplomu magistra chirurgie z roku 1775 vydaný Lékařskou fakultou Trnavské univerzity Antonovi Augustínymu z Horných Kočkoviec.¹³ Celková metráž archivních materiálů AUKom je 2 954 bm, tedy v porovnání obdobná jako u Archivu Masarykovy univerzity v Brně (2 499 bm),¹⁴ který vznikl ve stejné době a funguje při podobně velké universitě.

AUKom je složen ze 7 pracovníků (v rámci 6 úvazků). Z našeho pohledu je zvláštností, ale opodstatněnou, že všichni pracovníci dle potřeby určené vedoucím archivu spravují všechny fakulty a dělí se také o další nezbytné pracovní činnosti. Archivář nemá přidělenou „svou“ fakultu. V roce 2019 měl AUKom 86 badatelských návštěv (celkově

podrobněji Petr CAJTHAML – Marek ĎURČANSKÝ, *University Archives in the Czech Republic*, Archives et bibliothèques de Belgique 89/1–4, 2018, s. 71–90.

⁸ Kromě AUKom se jedná i o Archiv Slovenskej technickej univerzity (zal. 1965) a Archiv Ekonomickej univerzity (zal. 1993). <https://www.stuba.sk/sk/pracoviska/archiv-stu.html?page_id=662; <https://euba.sk/univerzita/organizacna-struktura-a-pracoviska/utvary-riadene-rektorom/archiv-ekonomickkej-univerzity-v-bratislave>> (cit. 10. 07. 2020).

⁹ Například výstavy s názvem *Čo ste (ne)vedeli o Univerzite Komenského v Bratislave* ve foyer historické budovy Univerzity Komenského na Šafaříkově náměstí, 26. 3.–30. 6. 2019. <https://uniba.sk/fileadmin/ruk/archiv/Vystava_UK_2019.pdf> (cit. 16. 07. 2020); *Prvá dáma vzdelávania – 100 rokov Univerzity Komenského* v Staré radnici Muzea města Bratislavy, 26. 6.–13. 10. 2019. K výstavě vznikl zdařilý katalog: Mária GRÓFOVÁ – Margaréta HERNANDO (edd.), *Prvá dáma vzdelávania – 100 rokov Univerzity Komenského v Bratislave*. Sprievodca k výstave Muzea mesta Bratislavy pri príležitosti 100. výročia vzniku Univerzity Komenského v Bratislave, Bratislava 2019. Z dalších publikací vzniklých v souvislosti s oslavami založení univerzity, na nichž se podíleli pracovníci AUKom, například Mária GRÓFOVÁ – Pavel ŠÚRA (edd.), *Čestní doktori Univerzity Komenského 1928–2018*, Bratislava 2019.

¹⁰ Martin DÚBRAVA (ed.), *Univerzita Komenského. 90 rokov vysokoškolského vzdelávania a vedy na Slovensku*, Bratislava 2009, s. 25; Andrej TÓTH, *Vysokoškolská výuka jako politická otázka – maďarské požadavky v Československu 1918–1938*, in: Jiří Januška (ed.), *Česko-maďarské ob(z)ory: Kapitoly z dějin česko-maďarských univerzitních vztahů*, Praha 2018, s. 66–75, s. 68.

¹¹ Z obsáhlé literatury k tématu viz alespoň Miriam HLAVÁČKOVÁ, *Univerzita Istropolitana a Kapitula pri Dóme sv. Martina v Bratislave. K právnickéj fakulte na Univerzite Istropolitane*, in: Pavel Krafl (ed.), *Sacri canones servandi sunt: ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII–XV*, Praha 2008, s. 468–476.

¹² <https://uniba.sk/fileadmin/ruk/ovv/Ine/UK_v_cislach_a_grafoch_2018-2019_sj.pdf> (cit. 10. 07. 2020).

¹³ Detailněji na <<https://uniba.sk/o-univerzite/rektorat-uk/archiv-uk-a/historia-archivu-uk/>> (cit. 10. 07. 2020).

¹⁴ <<https://www.archiv.muni.cz/fondy-a-sbirky/obecne-informace>> (cit. 10. 7. 2020).

28 tuzemských a 4 zahraniční badatele). Pracovníci v témže roce vyhotovili 209 kusů úředních opisů a potvrzení.¹⁵ Z fakult a součástí Univerzity Komenského převzali do archivního fondu 75 bm dokumentů.¹⁶

Výzvy přítomnosti a budoucnosti – nová budova, digitální archiv, el. spisová služba

AUKom se věnuje stejné činnosti a povinnostem jako ÚDAUK. Má tak řadu obdobných problémů a pracovních výzev. Jedním z hlavních problémů obou archivů jsou nevyhovující prostory. V současnosti sídlí AUKom na adrese Staré grunty 55, Bratislava – Karlova Ves, v areálu s přízemními dřevěnými budovami, které v předlistopadových dobách sloužily vojenskému výcviku vysokoškolských posluchačů. Archivu jsou v areálu vyčleněny budovy číslo 4 a 5, jež jsou propojené chodbou. AUKom se na toto místo přestěhoval v roce 2008, jelikož ani předchozí sídlo (v Botanické ulici 7) nevyhovovalo. Budova se nacházela v bývalé loděnici v těsné blízkosti Dunaje, mj. byla silně postižena povodní v roce 2002, naštěstí však bez poškození archivních dokumentů.

Obě budovy na současné adrese nevyhovují nejen kapacitně, ale i podmínkami uložení archiválií (velké výkyvy hodnot teploty a vlhkosti). Celkově se jedná od počátku o provizorium, které trvá již 12 let. Jednou z hlavních priorit AUKom je výstavba nové budovy, která je po řadu let jen ve fázi záměru. V současné době není ještě rozhodnuto ani o podobě projektu, ani o tom, zda by v nové budově sídlil jen univerzitní archiv (priorita současné vedoucí archivu) nebo i další rektorátní pracoviště (priorita vedení univerzity), což by i z hlediska uchovávání a zpřístupňování archiválií nebylo žádoucí.

Na stavbu nové archivní budovy navazuje i další aktuální téma – digitalizace a potřeba vlastního univerzitního digitálního archivu. I ten je zatím jen ve stádiu velmi hrubých záměrů. Na jeho vývoji by se pravděpodobně podílela sama univerzita, především ve spolupráci s pracovníky Centra informačních technologií Univerzity Komenského.

Univerzita Komenského usiluje i o vlastní elektronickou spisovou službu, zatím nezavedenou a nevedenou, což je jeden z dalších problémů, kterým se AUKom musí zabývat. Stejně jako v případě budování digitálního archivu je plánováno, že by mělo jít o vlastní systém spisové služby, vytvořený na míru univerzitě a jednotlivým pracovištím.

Vše od plánů na novou budovu, digitální archiv a elektronickou spisovou službu je prozatím jen v dále nerozvíjených záměrech, které se odvíjejí od budoucích finančních možností univerzity i ministerstva školství. Do velké míry je vše ovlivněno měnicími se prioritami rozhodujících představitelů univerzity a častými personálními změnami na postech proktorů i ministrů školství, které vždy aktuální záměry vedení archivu vrací do bodu nula.

Při našem pracovním pobytu v AUKom vznikla plodná diskuze a došlo k vzájemnému sdílení informací o fungování obou archivů – pražského i bratislavského. Bratislavští

¹⁵ *Správa o činnosti Archivu UK v Bratislave za rok 2019*, s. 8. ÚDAUK v roce 2019 měl 761 badatelských návštěv (celkově 289 badatelů, z toho 45 zahraničních badatelů). Dále ÚDAUK v roce 2019 vyhotovil 584 kusů úředních opisů a potvrzení. Viz *Výroční zpráva Ústavu dějin Univerzity Karlovy a archivu Univerzity Karlovy za rok 2019*, s. 6. <https://udauk.cuni.cz/ARCH-47-version1-vyrocní_zprava_udauk_2019.pdf> (cit. 28. 7. 2020).

¹⁶ *Správa o činnosti Archivu UK v Bratislave za rok 2019*, s. 3. Srov. ÚDAUK měl za rok 2019 přírůstek 427 bm. Viz *Výroční zpráva Ústavu dějin Univerzity Karlovy a archivu Univerzity Karlovy za rok 2019*, s. 4–5. <https://udauk.cuni.cz/ARCH-47-version1-vyrocní_zprava_udauk_2019.pdf> (cit. 28. 7. 2020).

kolegové projevíli zájem o bližší seznámení se situací na Univerzitě Karlově, protože ve stavbě nové budovy, budování archivního informačního systému (digitálního archivu) a fungování elektronické spisové služby je Univerzita Karlova o velký kus napřed.¹⁷

Sdílení zkušeností – fotoarchiv, audio-video sbírka, sbírka muzejních předmětů

Marek Brčák s bratislavskými kolegy sdílel zkušenosti se správou jejich fotoarchivu a audio-video sbírky, neboť sám je také správcem obdobných fondů v ÚDAUK. AUKom v současné době inventarizuje svůj bohatý fotoarchiv,¹⁸ respektive přemýšlí nad jeho finální strukturou, která v budoucnu může být inspirativní i při inventarizaci Fotoarchivu Univerzity Karlovy. Z hlediska zpřístupňování fotografií musí AUKom řešit stejný problém jako ÚDAUK, a to otázku autorských práv k dobovým fotografiím. Před rokem 1989 fotografoval většinu význačných událostí z dění na Univerzitě Komenského (například udělování čestných titulů dr. h. c.) externí fotograf. Držitelem autorských práv k těmto fotografiím se tak nestala univerzita, která uchovává pozitivy fotografií, ale v privatizačních turbulencích po roce 1989 *Tlačová agentura Slovenskej republiky* (TASR), jež spravuje negativy k fotografiím.

Součástí archivních sbírek jsou (pro nás z ÚDAUK nezvykle) nepapírové trojrozměrné archiválie uložené ve speciálních depozitních místnostech. *Zbierka muzejných predmetov* v AUKom vznikla v roce 2008. Je pestrá, obsahuje sbírku historických talárů, sbírku medailí, plaket a pamětních mincí, trojrozměrné předměty (většinou se jedná o nejruznější historické přístroje používané v univerzitních laboratořích), sbírku akademických pečetidel a sbírku učebních pomůcek. Stejně jako v případě papírových archiválií chybí více vyhovující prostředí, v němž by byly uloženy.¹⁹ Dle našeho názoru zde existuje velký prostor pro inspiraci od AUKom v souvislosti s obsahem a vedením Dokumentační sbírky Univerzity Karlovy.

Bratislavské archiválie k dějinám Univerzity Karlovy

V AUKom jsme mimo jiné také zjišťovali přítomnost archivních materiálů ve vztahu k Univerzitě Karlově v Praze. V této souvislosti je potřeba především zmínit materiály

¹⁷ K těmto oblastem činnosti ÚDAUK podrobněji viz Petr CAJTHAML – Jakub JAREŠ, *Digitalizace archivních dokumentů o studentech pražských univerzit z období 1882–1939*, AUC-HUCP 52/1, 2012, s. 106–109; Petr CAJTHAML – Lenka VAŠKOVÁ, *Studenti pražských univerzit 1882–1945: digitalizace v Archivu Univerzity Karlovy*, Archivum Trebonse 14/1–4, 2017, s. 204–215; Eliška PAVLÁSKOVÁ – Petr CAJTHAML, *Evolution of Electronic Records Management Systems, Digital Archiving and Czech Universities. From Student Information Systems to Digital Records Management and Long Term Preservation*, in: Jens Blecher – Sabine Happ – Juliane Mikoletzky (Hgg.), *Normen und Ethos. Schreiben Archivarinnen und Archivare Geschichte?*, Leipzig 2018, s. 193–201; Petr CAJTHAML – Eliška PAVLÁSKOVÁ – Zdeněk VAŠEK, *Archivní informační systém Univerzity Karlovy jako nástroj k vybudování LTP archivu*, in: Katarína Tomková (ed.), *LTP 2019. Nové trendy a východiská pri budovaní LTP archívov*, Bratislava 2019, s. 64–77.

¹⁸ Obsahuje 6670 pozitivů, 826 negativů, 64 000 fotografií na digitálních nosičích. Audio-video sbírka čítá 21 filmových pásků a 105 VHS kazet.

¹⁹ Blíže k těmto fondům, záměru zřízení Muzejně-dokumentačního centra (oddělení) Archivu Univerzity Komenského a k neexistenci muzea dějin Univerzity Komenského Margaréta HERNANDO, *Múzejno-dokumentačná činnosť Univerzity Komenského v Bratislave*, *Studia Muzeologica Slovaca* 3, 2019, s. 33–70. Dostupné on-line na <http://www.muzeologia.sk/index_htm_files/SMS_3_2019_def.pdf> (cit. 10. 7. 2020).

k tzv. kuřříkovým profesorům, kteří pomáhali zajišťovat výuku na Univerzitě Komenského ve 20. a 30. letech 20. století.²⁰ Jen na tehdejší Filozofické fakultě Univerzity Komenského je doloženo celkem 34 pedagogů,²¹ kteří působili jak na Univerzitě Karlově v Praze, tak i na Univerzitě Komenského v Bratislavě.²²

Závěr

Pracovní pobyt byl přínosný. Splnil vytčené cíle. Hlouběji a detailněji jsme se seznámili s problematikou slovenských vysokoškolských archivů a především s konkrétním vysokoškolským pracovištěm – AUKom. S kolegy jsme si vyměnili řadu inspirativních podnětů a informací k tématům archivní budova, digitalizace, elektronická spisová služba, fotoarchiv, dokumentační sbírka apod. Vzpomínat budeme na přátelské přijetí a péči, jichž se nám od kolegů dostalo. Těšíme se, až je budeme moci uvítat v Praze. Došlo k prohloubení dlouhodobé spolupráce mezi našimi pracovišti.

Marek Brčák – Roman Elner
doi: 10.14712/23365730.2021.5

²⁰ Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře První republiky (1918–1938)*, I, *Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*, Praha 2013, s. 183.

²¹ Borovička Josef (1886–1971), historik – AUKom, Rektorát Univerzity Komenského v Bratislavě, Personálne oddelenie – pedagogickí zamestnanci, registraturna značka B II/2, kart. č. 15 (dále jen PO a číslo kartonu); tamtéž, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislavě, kart. č. 69 (dále jen FiF a číslo kartonu); Buben Vladimír (1888–1956), jazykovědec-romanista – FiF 69; Eisner Jan (1885–1967), archeolog – PO 39, FiF 66; Golán Karel (1895–1961), historik – PO 51; Hanuš Josef (1862–1941), literární historik – PO 56, FiF 65; Haškovec Prokop Miroslav (1876–1935), literární historik – PO 57, FiF 73; Heidler Jan (1883–1923), historik – PO 60, FiF 65; Hendrich Josef (1888–1950), pedagog – PO 60; Hromádka Jan (1886–1968), geograf, geolog – PO 66, FiF 69; Chaloupecký Václav (1882–1951), historik – PO 71, FiF 66; Otakar Chlup (1875–1965), pedagogika – PO 72, FiF 73; Chotek Karel (1881–1967), etnograf – PO 73; Kalda František (1884–1969), germanista – PO 80, FiF 70; Klecanda Vladimír (1888–1946), historik, archivář – PO 85, FiF 70; Kolář Antonín (1884–1964), klasický filolog – PO 89, FiF 66; Kopál Josef (1883–1966), literární historik, romanista – PO 93; Král Josef (1882–1978), filozof, sociolog – PO 100, FiF 68; Král Jiří (1883–1975), geograf – PO 100, FiF 69; Krejčí Jan (1868–1942), germanista – PO 101, FiF 73; Ludvíkovský Jaroslav (1895–1984), klasický filolog (PO 114, FiF 69); Mukařovský Jan (1891–1975), estetik, literární teoretik – PO 134, FiF 69; Ondrouch Vojtěch (1891–1963), historik starověku – PO 139, FiF 73; Orel Dobroslav (1870–1942), muzikolog – PO 139, FiF 70; Pražák Albert (1880–1956), literární historik – PO 149, FiF 65; Ryšánek František (1877–1969), bohemista – PO 162; Skutil Josef (1904–1965), archeolog, historik – PO 169; Štůla František (1883–1943), hospodářský geograf, kartograf – PO 186; Tvrdý Josef (1877–1942), filozof, psycholog – PO 195, FiF 70; Uher Jan (1891–1942), pedagogika – PO 200, FiF 68; Vážný Václav (1892–1966), jazykovědec – PO 200, FiF 68; Vočadlo Otakar (1895–1974), anglista, amerikanista – PO 203, FiF 69; Weingart Miloš (1890–1939), filolog – PO 205, FiF 65; Wollman František (1888–1969), etnograf – PO 205, FiF 73; Žakavec František (1878–1937), historik umění – PO 209.

²² Další čeští pedagogové působili i na jiných fakultách Univerzity Komenského v Bratislavě, viz Ondrej DOLAN, *Prehľad profesorov Univerzity Komenského 1919–1966. Prehľad pracovísk 1919–1948*, Bratislava 1968. Dostupné on-line <https://uniba.sk/fileadmin/ruk/nasa_univerzita/RUK/Profesori_na_UK_1919-1966.pdf> (cit. 10. 7. 2020).